

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาโครงการแก้ไขปัญหานี้สันนิษฐานว่าประชาชนของธนาคารออมสินภาค 7 ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความยากจน

ในหัวข้อนี้จะอธิบายถึง นิยามความยากจน การวัดความยากจน สาเหตุของความยากจน และยุทธศาสตร์และแนวทางการแก้ไขปัญหาคความยากจน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 นิยามความยากจน

สมชัย จิตสุชน (2544 อ้างถึงใน ชูสิน สีสพัทธ์กุล, 2548) ได้นิยามความยากจนว่า หมายถึง การขาดแคลนรายได้ ปัจจัยสี่ และรวมไปถึงการขาดโอกาสต่าง เช่น การขาดโอกาสทางการศึกษา การรักษาพยาบาล และโอกาสในการพัฒนาตนเอง

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546) ได้นิยามความยากจนในความหมายอย่างแคบว่าหมายถึง ภาวะการขาดแคลนปัจจัยยังชีพ และในความหมายอย่างกว้างว่า หมายถึง ภาวะทุกข์ยาก อึดอัด ขัดข้องต่างๆ (deprivation) โดยมีมิติความยากจน 4 มิติคือ

- 1) จนทรัพย์สิน คือมีรายได้ต่ำ ขาดวัตถุดิบปัจจัย
- 2) จนโอกาส คือไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษา ไม่มีโอกาสและสิทธิเข้าถึงบริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า ประปา สาธารณสุข ไม่มีสิทธิเข้าถึงหรือถูกตัดขาดจากฐานทรัพยากรของสังคม เช่น ดิน น้ำ ป่า
- 3) จนอำนาจ คือไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียง ไร้อำนาจต่อรอง ไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายและการตัดสินใจ มักได้รับผลกระทบจากการกระทำของผู้มีอำนาจเหนือกว่า ไม่ว่าจะอำนาจรัฐหรืออำนาจทุน
- 4) จนศักดิ์ศรี คือได้รับการดูถูกเหยียดหยาม ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนใหญ่ ไร้ศักดิ์ศรีในสายตาของคนอื่นๆ ในสังคม ได้รับการปฏิบัติในสังคมอย่างไม่เสมอภาค เช่น เหยียดผิว เหยียดเชื้อชาติ เหยียดอาชีพ เป็นต้น

บุญสม ยอดมาลี (อ้างถึงใน ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการแก้ไขปัญหานี้สันนิษฐานภาคประชาชน, 2547) ได้อธิบายความหมายของ ความยากจนว่า หมายถึง การไม่มี หรือการขาดแคลน

ความขัดสน ความอดอยาก การขาดแคลนทรัพยากร สาเหตุของความยากจนเกิดจากฐานะทางครอบครัว การศึกษา พฤติกรรม สภาพแวดล้อม และสภาพเศรษฐกิจทางสังคม

สำนักงานคณะกรรมการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) ได้ให้ความหมายของความยากจนว่า หมายถึง ความยากจนในเชิงเศรษฐกิจ (Monetary Dimension) โดยพิจารณาที่ระดับรายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลว่ามีรายได้ไม่เพียงพอต่อการครองชีพตามมาตรฐานขั้นต่ำหรือการมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพชีวิตขั้นต่ำที่ยอมรับในแต่ละสังคม ซึ่งเป็นการอธิบายความหมายของความยากจนอิงกับการขาดแคลนรายได้ จึงใช้รายได้เป็นเครื่องมือวัดสถานะความยากจน และใช้รายจ่ายของครัวเรือนเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยมุ่งเน้นการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือน การปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้จ่ายการผลิต และกระบวนการผลิตสินค้าตลอดจนการให้เงินอุดหนุนในรูปแบบต่างๆ เช่น เบี้ยยังชีพคนชรา เป็นต้น

รายงานการพัฒนาโลก ได้นิยามความหมายของความยากจนโดยพิจารณามุมมองของความยากจนจากมิติอื่นที่มีใช้ตัวเงิน (Non-Monetary Dimension) สรุปได้ว่า ความยากจนมิได้จำกัดความหมายอยู่เพียงการมีรายได้น้อยและการบริโภคน้อยเท่านั้น แต่ยังมีความหมายครอบคลุมไปถึง การขาดโอกาสทางการศึกษา การรักษาพยาบาล และการขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง การขาดซึ่งอำนาจ การขาดสิทธิ ตลอดจนการที่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงและความหวาดกลัว ดังนั้น เมื่อความหมายของความยากจนกว้างขึ้น เครื่องมือที่ใช้ในการวัดสถานะความยากจนจึงกว้างตามไปด้วย โดยพิจารณาจากศักยภาพของคนยากจนว่าควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างไร เช่น การขยายโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมต่างๆ ของรัฐ ได้แก่ การศึกษา สาธารณสุข และการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน ทุน ตลาด ตลอดจนการกระจายอำนาจ การบริหารทรัพยากร และอำนาจทางการเมืองให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมมากขึ้น (World bank, 2000)

จากนิยามข้างต้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความยากจน หมายถึง การเกิดภาวะขาดแคลนทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ และการขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานทางสังคม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต รวมถึงการขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการทางสังคมด้านต่างๆ ได้แก่ การขาดโอกาสทางการศึกษา การสาธารณสุข สิทธิทางสังคม ตลอดจนการเข้าถึงปัจจัยการผลิตต่างๆ

2.1.2 การวัดความยากจน

ศิริรัตน์ กัตตัญญู (2547) ได้กล่าวถึงการวัดความยากจนในประเทศไทย ดังนี้

1) การวัดความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute poverty)

หมายถึงการวัดความยากจนโดยใช้เส้นวัดความยากจน (poverty line) เป็นตัวกำหนด วิธีการวัด จะวัดจากการคำนวณความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของครัวเรือนออกมาเป็นตัวเงิน เรียกว่า เส้นความยากจน เพื่อใช้เปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือน ซึ่งคนจนหมายถึง คนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน โดยเส้นความยากจนคำนวณมาจากแนวคิดของ 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่ 1 เส้นความยากจนเดิม เป็นการพิจารณาจากความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความจำเป็นด้านอาหารและสินค้าอุปโภค ของคนไทยตามหลักสากล กลุ่มที่ 2 เส้นความยากจนใหม่ ซึ่งจัดทำโดยกองประเมินผลการพัฒนาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2) การวัดความยากจนสัมพัทธ์ (relative poverty)

เป็นการวัดความยากจน โดยใช้การเปรียบเทียบมาตรฐานการดำรงชีวิตของครัวเรือนกับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของสังคมโดยเฉลี่ย หรือเป็นการวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (income inequality)

3) การวัดความยากจนในมิติอื่นๆ ที่มีรายได้

เป็นการวัดความยากจนในมิติอื่นๆ ได้แก่ การวัดคุณภาพชีวิต ความอยู่ดีมีสุข การทำฝัคนยากจน และการวัดความยากจนเชิงโครงสร้าง สำหรับการวัดความยากจนในมิติต่างๆ ยังอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาความรู้ และกรอบความคิดเพื่อที่จะได้นำมากำหนดเป็นเครื่องมือในกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนต่อไป

2.1.3 สาเหตุของความยากจน

สาเหตุของความยากจน เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนและเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ที่มีปัจจัยต่างๆเกี่ยวข้องหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และระบบบริหารจัดการ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548) ได้สรุปสาเหตุของความยากจนว่าเนื่องมาจากปัจจัย 3 ปัจจัยได้แก่ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ดังนี้

1) ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางสังคมที่เป็นสาเหตุของความยากจน ที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1.1) ลักษณะทางครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวมีขนาดใหญ่ หัวหน้าครอบครัวมีความรู้ต่ำ มีทักษะการทำมาหากินน้อย สมาชิกในครอบครัวขาดการศึกษาและขาดทักษะในการทำมาหากิน สมาชิกในครอบครัวมีปัญหาสุขภาพ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพและหารายได้ ดังนั้น ครอบครัวที่มีองค์ประกอบเหล่านี้ มักเป็นครอบครัวที่ยากจน

1.2) การศึกษาต่ำและขาดทักษะในการประกอบอาชีพ คนจนส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำ มีความรู้ต่ำ มีทักษะในการประกอบอาชีพน้อย ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงขึ้นและสร้างทางเลือกใหม่ในการประกอบอาชีพ จึงทำให้คนจนขาดโอกาสในการมีงานทำและรายได้ที่ดี

1.3) การขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร คนยากจน โดยเฉพาะคนจนในชนบทและท้องถิ่นห่างไกล มักขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จะเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการขาดข้อมูลข่าวสารด้านราคาผลผลิต เทคโนโลยีการผลิต ความต้องการผลผลิตของท้องตลาด และสภาพดินฟ้าอากาศที่มีผลต่อผลผลิต การขาดข้อมูลข่าวสารดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการผลิตสินค้าที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด หรือเกิดความผิดพลาดในกระบวนการตัดสินใจ อันนำไปสู่ความล้มเหลวในการประกอบอาชีพ

1.4) ทักษะและกระบวนการทางสังคมต่อคนจนเป็นไปในทางลบ คนจนมักถูกละเลยและถูกกีดกันจากสังคม จึงขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมทางสังคม ขาดอำนาจในการต่อรอง และขาดโอกาสในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง คนจนจึงต้องอยู่ในสภาวะยากจนต่อไป

2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

2.1) นโยบายที่ผ่านมาจากความสมดุล การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาเกือบ 40 ปี มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาอุตสาหกรรมที่พึ่งพิงวัตถุดิบและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ รวมทั้งอาศัยฐานทรัพยากรและแรงงานภาคชนบท โดยไม่ได้คำนึงถึงการสูญเสียต้นทุนทางสังคมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสาเหตุให้วัฒนธรรมท้องถิ่นจากการผลิต เพื่อการยังชีพในครัวเรือน เป็นการผลิตเพื่อการค้า อันนำไปสู่ปัญหาการทำลายทรัพยากรท้องถิ่น และความล้มเหลวของเกษตรกรในการจัดการเกษตรและการทำมาหากิน ทำให้เกษตรกรจำนวนมากต้องอยู่ในสภาวะยากจนและมีสภาพเป็นแรงงานรับจ้าง

2.2) ความเหลื่อมล้ำของการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และเขตเมืองใหญ่ๆ ดังนั้นความเจริญจึงกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว

ทำให้เขตชนบทยังคงมีความล้าหลัง และเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการพัฒนา ระหว่างชนบทกับเมือง ระหว่างภูมิภาค และเกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มคนในสังคม

2.3) ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ มีผลต่อความอยู่ดีกินดีและช่องทางหาเงินของคนจน ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อการผลิตภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาได้นำทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และทรัพยากรน้ำไปใช้อย่างต่อเนื่อง ขาดความระมัดระวังและไม่มีการฟื้นฟูอย่างจริงจัง ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอและเกิดความเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาในระบบนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่สาเหตุที่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงและการขาดแคลนที่ดินทำกิน

2.4) การขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุน เงื่อนไขการให้บริการสินเชื่อของธนาคารและสถาบันการเงินทั้งของภาครัฐและเอกชนยังเป็นอุปสรรคที่คนจนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งสินเชื่อในระบบซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูง ทำให้คนจนไม่สามารถหลุดพ้นจากภาระหนี้สินได้ จึงต้องตกอยู่ในวัฏจักรของความยากจน

3) ปัจจัยด้านระบบบริหารจัดการ

3.1) กลไกทางกฎหมายและระเบียบปฏิบัติยังเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ ซึ่งมีได้ปรับแก้ให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เช่น กลไกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ไม่เอื้อให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่

3.2) การแก้ไขปัญหาความยากจนในเมืองและชนบทมีลักษณะแยกส่วนการบริหารจัดการภาครัฐยังขาดความสัมพันธ์ระหว่างแผนงาน แผนเงิน แผนคน และขาดความเชื่อมโยงกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ ทำให้การบริหารจัดการที่ยึดหลักพื้นที่ ภารกิจ และการมีส่วนร่วมไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ

3.3) การบริหารจัดการในการแก้ไขปัญหาความยากจนภาครัฐไม่ได้ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง การดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจนมีลักษณะเป็นรายสาขาและเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเฉพาะเรื่อง โดยมุ่งเน้นให้การสงเคราะห์และจัดสวัสดิการช่วยเหลือแก่คนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมมากกว่าการมุ่งแก้ไขปัญหาพื้นฐานเชิงโครงสร้าง

ประเวศ วะสี (2543) ได้อธิบายสาเหตุของความยากจนว่าเกิดจากปัญหาทางโครงสร้างของสังคม 10 ประการ ประกอบด้วย

1) ทรศนะเกี่ยวกับคนจน ทรศนะหรือทฤษฏีของสังคมเป็น โครงสร้างที่ลึกที่สุด สังคมไทยถูกล่อหลอมกันมาให้เป็นสังคมที่เกลียดคนจน ดังสำนวน “รักดีห้ามจั่ว รักชั่วห้ามเสา” “ขอให้ได้เป็นเจ้าของคน” “ขอให้ได้นั่งกินนอนกิน” ในความเป็นจริงการห้ามเสาหรือการทำงานหนักไม่ใช่ความชั่ว แต่เป็นความดี การนั่งกินนอนกินไม่ดี เป็นการเอาเปรียบคนอื่น คนเราต้องทำงานเพื่อให้พึ่งตนเองได้และช่วยเหลือผู้อื่นได้จึงจะดี สังคมไทยเป็นสังคมที่คนข้างบนเอาเปรียบคนข้างล่าง และพยายามสร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำนั้น ซึ่งล่อหลอมมาเป็นการดูถูกเหยียดหยามคนจน

2) โครงสร้างทางกฎหมาย กฎหมายทำให้คนจนเสียเปรียบ ให้อำนาจต่อคนรวย และรัฐที่จะกระทำต่อคนจนมากกว่า

3) โครงสร้างการใช้ทรัพยากร ชาวบ้านต้องมีที่ดินทำมาหากิน มีป่าไม้ มีแหล่งน้ำ รัฐไปรวบเอาสิทธิในทรัพยากรของชุมชนซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติมาเป็นของรัฐและจัดสรรการใช้ที่เอื้อประโยชน์ต่อคนรวยมากกว่าคนจน

4) ระบบการศึกษา ระบบการศึกษาเป็นการนำเงินของคนทั้งประเทศไปสร้างระบบการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้สำเร็จการศึกษาเข้าไปทำงานให้แก่รัฐ องค์กรธุรกิจ องค์กรต่างประเทศที่เอาเปรียบประเทศไทย ไม่ใช่ระบบการศึกษาที่เสริมสร้างให้คนจนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ระบบการศึกษาแบบนี้จึงมีส่วนช่วยซ้ำเติมคนยากจนให้ยากจนยิ่งขึ้น

5) ระบบธนาคาร ระบบธนาคารจะนำเงินของคนทั่วทั้งประเทศไปให้คนส่วนน้อย ซึ่งเป็นญาติ พรรคพวก ผู้มีอิทธิพล เพื่อใช้ทำกิจการหรือประกอบธุรกิจที่เอาเปรียบคนส่วนใหญ่ของประเทศ ไม่ได้สร้างระบบเศรษฐกิจที่แท้จริง ทำให้ระบบเศรษฐกิจและการเงินพังแล้วก็ต้องนำเงินของประชาชนส่วนใหญ่ไปค้ำจุนระบบธนาคารเอาไว้อีก

6) ระบบการสื่อสาร ใช้เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ ส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมบริโภคนิยม โดยมีผู้ได้กำไรมหาศาลจากระบบสื่อสารแบบนี้ ถือเป็นโครงสร้างที่เอาเปรียบและทำลายสังคมอย่างรุนแรง

7) ระบบราชการ เป็นระบบศูนย์รวมอำนาจ มีการใช้อำนาจมาก มีคอร์รัปชันมาก ทำให้แก้ปัญหาความยากจนไม่ได้แต่กลับซ้ำเติมให้คนจนย่ำแย่ลง ไปยิ่งกว่าเดิม

8) การกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ ซึ่งกำหนดโดยคนที่มีอำนาจคนมีเงิน ทำให้เกิดนโยบายการพัฒนาประเทศที่มีทิศทางไปใน การนำทรัพยากรของคนส่วนใหญ่มาสร้างรายได้และประโยชน์ต่อคนส่วนน้อยที่เป็นคนร่ำรวย ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างความ

ร่ำรวย ไม่ใช่ยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาความยากจน ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนที่มีระยะห่างกันมากขึ้น

9) ระบบการเมือง ระบบการเมืองเป็นตัวแทนของผู้คนที่เอาเปรียบสังคม มีการใช้เงินซื้ออำนาจ แล้วนำอำนาจนั้นไปหาผลประโยชน์มหาศาลให้แก่ตนเองและพวกพ้อง

10) สังคมอ่อนแอ การที่จะสร้างสังคมให้มีความเข้มแข็งได้ จะต้องเกิดจากการร่วมตัวร่วมคิดร่วมทำ สร้างความเข้าใจปัญหาที่แท้จริง วิเคราะห์สาเหตุและหาแนวทางในการแก้ไข ปัญหาเชิงโครงสร้างต่อไป

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า สาเหตุของความยากจนเกิดจากปัจจัย 2 ปัจจัยใหญ่ๆ ดังนี้

1) สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่ การที่มีความรู้หรือความสามารถในการประกอบอาชีพอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากขาดโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาทักษะต่างในการประกอบอาชีพ รวมถึงการขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนการมีปัญหาด้านสุขภาพและการมีภาระเลี้ยงดูครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ ประกอบกับการมีทรัพย์สินและที่ดินในการทำกินน้อย จึงเป็นสาเหตุของความยากจน

2) สาเหตุจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายพัฒนาที่ไม่สมดุลของภาครัฐ ที่เน้นการพัฒนาสังคมเมืองมากกว่าสังคมชนบท หรือแม้จะหันมาพัฒนาชนบทแต่กลับไปเน้นที่การพัฒนาทุนทางกายภาพมากกว่าการพัฒนาทุนทางสังคม นอกจากนี้ นโยบายการพัฒนาของภาครัฐยังเน้นไปที่การส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมมากกว่าด้านการเกษตร เน้นการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาเชิงพาณิชย์โดยขาดการตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เน้นเป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าการกระจายรายได้ ทั้งนี้การกำหนดนโยบายต่างๆ ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น จึงไม่มีมาตรการรองรับผลกระทบที่ดีพอ นอกจากนี้ กระบวนการทางกฎหมายและระบบราชการต่างๆ ที่ปฏิบัติงานซ้ำซ้อน ลำช้า ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาความยากจนมากขึ้น

2.1.4 ยุทธศาสตร์และแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน

ในหัวข้อยุทธศาสตร์และแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน จะอธิบายถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศไทยในอดีต ระยะเวลาก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ ระยะเวลาเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ และยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนซึ่งประกอบด้วยเป้าหมายของการแก้ไขปัญหาความยากจน และแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนในปัจจุบัน ดังนี้

1) แนวทางการแก้ไขปัญหาคความยากจนของประเทศไทยในอดีต

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) ได้สรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาคความยากจนที่ผ่านมาของประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ช่วงก่อนวิกฤติเศรษฐกิจ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 : พ.ศ. 2504-2539)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 และ 2 (พ.ศ. 2504-2514) เป็นช่วงแห่งการเร่งรัดการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การพัฒนาส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การสร้างระบบคมนาคมขนส่ง การสร้างระบบชลประทานและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษาและสาธารณสุข ผลของการพัฒนาถือว่าประสบความสำเร็จเนื่องจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงถึงร้อยละ 8 ต่อปี แต่ก็พบว่ามีความแตกต่างของการกระจายรายได้สูงด้วยเช่นกัน โดยสัดส่วนของครอบครัวยากจนในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มจากร้อยละ 43 ในปี พ.ศ. 2504 เป็นร้อยละ 45 ในปี พ.ศ. 2509 ในขณะที่ครอบครัวยากจนในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือลดลงจากร้อยละ 19 เหลือเพียงร้อยละ 10 ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 2 รัฐบาลจึงได้พยายามกระจายผลการพัฒนาให้ทั่วถึงโดยเฉพาะในท้องถิ่นทุรกันดารเพื่อปรับปรุงฐานะของประชาชนในชนบทให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สำหรับในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการกระจายผลการพัฒนาให้ทั่วถึงและเกิดความเป็นธรรมต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 2 โดยเร่งรัดทางการวางแผนครอบครัว การกระจายรายได้ระหว่างเมืองและชนบท และการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งในแผนฯ นี้รัฐบาลประสบความสำเร็จในการวางแผนครอบครัวโดยสามารถลดอัตราการเพิ่มประชากรจากร้อยละ 3.1 ในปี 2514 เหลือเพียงร้อยละ 2.6 ในปี พ.ศ. 2519 แต่ไม่มีความชัดเจนในด้านการพัฒนาการศึกษา การสาธารณสุขและการแก้ไขปัญหาคความยากจน

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เป็นช่วงของการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีการขยายตัวทางการส่งออก การลงทุนทางด้านอุตสาหกรรม และการจ้างงานในชนบท ซึ่งการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 4 เฉลี่ยร้อยละ 7.1 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตภาคการเกษตรมีการขยายตัวในอัตราสูงถึงร้อยละ 3.5 ผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลให้จำนวนคนยากจนในชนบทลดลงจากร้อยละ 39.00 ในปี พ.ศ. 2512 เหลือเพียงร้อยละ 23.00 ในปี พ.ศ. 2523 หรือเท่ากับมีคนยากจนในชนบทประมาณ 10 ล้านคน แม้ว่ารัฐบาลจะประสบความสำเร็จทางการลดจำนวนคนยากจนใน

ภาพรวมแต่ความแตกต่างของการกระจายรายได้ระหว่างภาคเกษตรและภาคการผลิตอื่นๆ จากข้อมูลรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร (per capita income) พบว่าประชากรในภาคเกษตรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวในปี พ.ศ. 2523 เพียง 11,464 บาท ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในภาพรวมของประเทศเท่ากับ 29,949 บาท

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เนื่องจากความล้มเหลวของการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทในอดีตที่ผ่านมา ในแผนฯนี้จึงได้เริ่มมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาชนบท โดยเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ 38 จังหวัดที่มีปัญหาความยากจนหนาแน่นและรุนแรง ได้เริ่มการใช้ระบบการบริหารพัฒนาชนบทที่มีการจัดโครงสร้างการบริหารจากระดับชาติลงไปจนถึงระดับหมู่บ้าน

ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) รูปแบบการบริหารพัฒนาชนบทเริ่มเป็นระบบมากขึ้น มีการพัฒนาเครื่องมือใช้ในการบริหารงาน เช่น มีระบบข้อมูลจปฐ. ผลจากการพัฒนาพบว่ามีจำนวนหมู่บ้านยากจนลดลง และการศึกษาของประชาชนในภาพรวมได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้กำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนในเมืองไว้อย่างชัดเจน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) รัฐบาลมีแผนงานพัฒนาชนบท ได้แก่ แผนงานโครงการพัฒนาจังหวัดโดยใช้งบประมาณสนับสนุนส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น แผนงานกองทุนพัฒนาชนบท และแผนเร่งรัดการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค การพัฒนาภายใต้โครงการของส่วนราชการในการพัฒนาชนบทส่งผลให้ชนบทมีสภาพที่ดีขึ้นในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า การคมนาคม สิทธิในที่ดินทำกิน ด้านสาธารณสุขและการอนามัย แหล่งน้ำ การศึกษา รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดจากการร่วมมือพัฒนาทั้งภาครัฐ เอกชนและชนบท ทำให้มีรายได้จากนอกภาคเกษตรมากขึ้นและมีความตื่นตัวในเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้ดำเนินโครงการพัฒนาคนจนเมือง และจัดตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองขึ้นในปี พ.ศ. 2535 ภายใต้หลักการที่มีชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา มีกระบวนการออมทรัพย์และสินเชื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาแก้ไขปัญหาคนจนในเมือง

ระยะที่ 2 ช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 8-9 : พ.ศ. 2540-2549)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) แนวคิดในการพัฒนาได้กำหนดยุทธศาสตร์กว้างๆในการพัฒนาชนบทไว้ โดยการส่งเสริมโอกาสของการพัฒนาเพื่อสร้างอาชีพและการมีงานทำเพื่อลดช่องว่างทางรายได้ และลดสัดส่วนของความยากจน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการพัฒนาและการปรับปรุงระบบการบริหารงานการ

พัฒนาภูมิภาคและชนบท เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการของภาครัฐให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของระบบและกลไกการบริหารงานของประเทศ

เมื่อเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลได้พยายามบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่มีต่อประชาชนในชนบท ในรูปแบบที่หลากหลาย โดยเน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนและการทำงานแบบพหุภาคี เพื่อแปรเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ การบรรเทาปัญหาการว่างงานของประชาชนในชนบทระยะสั้นและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจชุมชนในระยะยาว คณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) มีมติอนุมัติกรอบโครงสร้างแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมชนบทในการประชุมครั้งที่ 1/2541 วันจันทร์ที่ 23 มีนาคม 2541 เพื่อระดมความร่วมมือจากภาครัฐและนอกภาครัฐในการร่วมกันแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

นอกจากการดำเนินงานภายใต้คณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) แล้ว ยังมีการจัดทำแผนแม่บทการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดและพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน และมีหลายหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับการบรรเทาความยากจน โดยใช้งบประมาณแผ่นดินและเงินกู้จากต่างประเทศ ดังนี้

1) การดำเนินงานภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ มีการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อลดผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจซึ่งก้าวหน้าไประดับหนึ่ง โดยมีแผนปฏิบัติการดังนี้

1.1) แผนปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ

1.2) แผนปฏิบัติการเร่งรัดการสร้างเศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมซึ่งคณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติมีมติให้มูลนิธิพัฒนาไทยดำเนินการ

2) การดำเนินงานภายใต้โครงการเงินกู้ที่ช่วยคนยากจนในภาวะวิกฤต มีดังนี้

2.1) มาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ดำเนินการในปี 2542-2543 มีแหล่งเงินจากธนาคารโลก 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (JEXIM) 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และ OECF 250 ล้านดอลลาร์สหรัฐรวม 1,450 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีการดำเนินงานใน 6 แนวทางคือลงทุนและสร้างงานเพื่อลดผลกระทบทางสังคมจากวิกฤต พัฒนาคุณภาพชีวิตสนับสนุนการสร้างรากฐานในการพัฒนาประเทศ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการส่งออก สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นที่เฉพาะและชายแดน และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

2.2) โครงการเงินกู้จากธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) อนุมัติให้รัฐบาลไทยในปี 2541 ในวงเงิน 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อช่วยบรรเทาผลกระทบทางสังคมที่มีต่อผู้ด้อยโอกาส ปฏิรูปโครงสร้างทางสังคมเพื่อเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในการแข่งขันในตลาดต่างประเทศ

2.3) โครงการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Project : SIP) มีระยะการดำเนินโครงการระหว่างปี 2541-2544 เป็นเงินกู้จากธนาคารโลกและ OECF มีการดำเนินการ 2 แนวทางคือ แก้ปัญหาสังคมระยะสั้น มีวงเงินค่าใช้จ่าย 139.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และแก้ปัญหาสังคมระยะยาว มีธนาคารออมสินเป็นผู้รับผิดชอบ รวม 2 กองทุนคือกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Project : SIP) และกองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาค (Regional Urban Development Fund : RUDF)

สำหรับในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้กำหนดให้การแก้ปัญหาความยากจนเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยเป็นวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ พร้อมทั้งได้กำหนดเป้าหมายการลดปัญหาความยากจน โดยให้มีการดำเนินมาตรการทางเศรษฐกิจที่เอื้ออาทรต่อคนจน การเพิ่มโอกาสการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างศักยภาพคนจนให้เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันสามารถพึ่งตนเองได้ เพื่อลดสัดส่วนคนยากจนของประเทศให้อยู่ในระดับไม่เกินร้อยละ 12 ของประชากรในปี 2549

โดยแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนนั้นเป็นแนวทางที่กระจายอยู่ทั้ง 7 ยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 โดยเฉพาะในยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ที่เน้นการแก้ปัญหาความยากจนในชนบทและเมือง ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม มุ่งเน้นการจัดการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเป็นองค์รวมและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ รวมทั้งเน้นที่ตัวคนจนและสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม ที่เน้นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การส่งเสริมบทบาทครอบครัว องค์กรทางศาสนา โรงเรียน ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน อาสาสมัคร และสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการปรับปรุงระบบการคุ้มครองทางสังคมให้มีประสิทธิภาพ ยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม และระบบสหกรณ์ ยุทธศาสตร์การบริหารเศรษฐกิจส่วนร่วม ที่เน้นการดำเนินนโยบายการเงินเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อวิกฤติเศรษฐกิจและช่วยกระจายความเจริญและสร้างความเป็นธรรม รวมทั้งยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่ดี ในส่วนของการปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐให้มีประสิทธิภาพและโปร่งใส การกระจายภารกิจและความรับผิดชอบให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นอย่างโปร่งใส และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน เป็นต้น

2) ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน

รัฐบาลในยุค พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ผลักดันให้การแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นวาระแห่งชาติที่ต้องผนึกกำลังของทุกภาคส่วนในสังคมให้ดำเนินการพร้อมกันทุกระดับ ทั้งในระดับชาติ ท้องถิ่น และชุมชน โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้จัดทำ ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน เสนอในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2545 ซึ่งที่ประชุมมีมติเห็นชอบยุทธศาสตร์ฯ ดังกล่าวแล้ว โดยรายละเอียดของยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน มีสาระสำคัญดังนี้ (ดวงพร บุญครบ, 2547)

2.1) เป้าหมายของการแก้ไขปัญหาความยากจน

การแก้ไขปัญหาความยากจนมีเป้าหมายเพื่อลดสัดส่วนคนจนจากร้อยละ 15.00 ให้ลดลงเหลือไม่เกินร้อยละ 12.00 ของประชากรในปี 2549 การกระจายบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ให้เกิดความเป็นธรรมและเข้าถึงคนยากจนในชนบทและในเมือง รวมถึงการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนจนและกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ย่อย 5 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 การปรับปรุงระบบบริหารจัดการภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยมีสาระสำคัญดังนี้คือ

1) กำหนดพื้นที่เป้าหมายคนจน และจัดทำแผนแก้ไขปัญหาความยากจน โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการแก้ไขปัญหาและเพิ่มบทบาทภาคประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สะท้อนภาพปัญหาในท้องถิ่นของตน รวมถึงการประสานงานแผนงานหรือโครงการของภาครัฐกับแผนงานหรือโครงการของท้องถิ่น โดยยึดความต้องการของชุมชนเป็นหลัก และให้มีการบูรณาการในทุกระดับตั้งแต่ระดับกระทรวง กรมในส่วนกลางจนถึงระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้โครงการและกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาความยากจนมีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและเข้าถึงคนจนมากยิ่งขึ้น

2) จัดระบบการบริหารกองทุน เนื่องจากกองทุนต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจนที่มีอยู่จำนวน 18 กองทุนวงเงินรวม 225,853.33 ล้านบาท ยังมีความซ้ำซ้อนและขาดเอกภาพในการดำเนินงาน จึงจำเป็นที่จะต้องจัดระบบกองทุนเหล่านี้โดยยึดหลักเกณฑ์ว่ากองทุนที่ไม่มีการเคลื่อนไหวหรือมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันควรบูรณาการเข้าด้วยกัน ส่วนกองทุนที่มีวัตถุประสงค์ต่างกันควรมีการประสานและเชื่อมโยงกัน

ด้านที่ 2 การเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนจนและชุมชน มีสาระสำคัญดังนี้คือ

- 1) พัฒนาด้านการศึกษาและทักษะของเด็กและเยาวชนจากครอบครัวยากจน โดยการขยายขอบข่ายการอุดหนุนการให้ครอบครัวค่าใช้จ่ายที่จำเป็นอื่นๆ แก่เด็กยากจน ควบคู่ไปกับการพัฒนามาตรฐานการอุดหนุนทางการศึกษาในพื้นที่ยากจน โดยเน้นการเพิ่มสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาของเด็กยากจนควบคู่กับการให้ทุนและค่าใช้จ่ายระหว่างศึกษา โดยมีข้อผูกพันในการทำงานในท้องถิ่น ตลอดจนใช้มาตรการทางการเงินและมาตรการทางการคลังเพื่อจูงใจให้ภาคเอกชนองค์กรเอกชนและองค์กรท้องถิ่นสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กยากจน
- 2) ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจนในท้องถิ่น โดยส่งเสริมโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนทั้งทางด้านการผลิต การแปรรูป การพัฒนาคุณภาพสินค้า และการส่งเสริมการตลาด เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชน
- 3) ส่งเสริมการจัดทำแผนชุมชนให้ครบทุกตำบล เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนจัดทำแผนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น ขณะเดียวกันแผนชุมชนจะนำมาใช้ประโยชน์สำหรับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำโครงการกิจกรรมและจัดสรรงบประมาณลงสู่พื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ด้านที่ 3 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสนับสนุนการมีที่ดินของเกษตรกรรายย่อย โดยดำเนินการดังนี้คือ

- 1) เร่งสำรวจที่ดิน เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ
- 2) เร่งรัดการจัดทำที่ดินทำกินของรัฐอย่างครบวงจร ควบคู่กับการจัดหาสินเชื่อและเกษตรกรเพื่อเป็นทุนในการพัฒนาและปรับปรุงที่ดินให้มีคุณภาพ
- 3) เร่งรัดการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือกับชุมชนใกล้เคียงตามแนวขอบพื้นที่ป่า เพื่อให้เกิดการยอมรับแนวเขตร่วมกัน
- 4) ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารกองทุนที่ดิน เพื่อให้การดำเนินงานด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิรูปที่ดินทำกินในรูปของกองทุนที่ดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสนับสนุนเกษตรกรที่ต้องการที่ดินทำกินได้กว้างขวางกว่าเดิม

ด้านที่ 4 การพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคมเพื่อมุ่งไปสู่การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนในรูปแบบที่พึ่งตนเองได้มากขึ้น

โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนให้ครอบคลุมวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา สาธารณประโยชน์ ครอบครัวและ

การผลิตของชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้คนด้อยโอกาสและผู้ยากไร้ในชุมชนได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ตลอดไป

ด้านที่ 5 การส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจมหภาคให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน

โดยการศึกษาเพิ่มเติมถึงระบบกฎหมายและนโยบายเศรษฐกิจที่มีส่วนสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น นโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค นโยบายภาษี และมาตรการทางการเงินการคลังต่างๆ

2.2) แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนในปัจจุบัน

ปัจจุบันธนาคารโลก และประเทศไทย ได้หันมาแก้ไขปัญหาความยากจนที่เกิดจากปัจจัยภายในบุคคล โดยการเปิดโอกาสให้แก่คนจนมากขึ้น ทั้งโอกาสทางสังคม โดยการสร้างระบบประกันสังคมและระบบความช่วยเหลือทางสังคมต่างๆ ขยายโอกาสทางเศรษฐกิจโดยการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ขยายตลาด และให้เงินทุนกู้ยืมต่างๆ รวมถึงโอกาสทางการเมืองในแง่ของการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นให้ท้องถิ่นเรียนรู้การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเองมากขึ้น ส่วนปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกแก้ไขโดยการบูรณาการแผนงานและงบประมาณต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อความเป็นเอกภาพและประสิทธิภาพในการดำเนินการ นอกจากนี้การพัฒนาเศรษฐกิจจะสร้างความสมดุลโดยรักษาเศรษฐกิจในระดับมหภาคให้มีเสถียรภาพและมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548) ได้กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนดังต่อไปนี้

1) การส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจมหภาคให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน

1.1) ส่งเสริม นโยบายการพัฒนาประเทศที่สมดุล โดยการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ เพื่อให้เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

1.2) ส่งเสริมการเจริญเติบโตของภาคเศรษฐกิจ ที่คนจนส่วนใหญ่พึ่งพิง เช่น ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการเกษตรภาคการก่อสร้างและภาคบริการ

1.3) ส่งเสริม นโยบายการเงินและการคลัง เช่น มาตรการภาษีที่เอื้อต่อวิสาหกิจชุมชนและระบบสินเชื่อรายย่อย การพิจารณาจัดเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้าและการเพิ่มรายจ่ายภาครัฐในการจัดบริการพื้นฐานทางสังคมแก่คนจนและผู้ด้อยโอกาส

1.4) ส่งเสริมนโยบายการค้าและการเงินระหว่างประเทศ เช่น ส่งเสริมประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน ได้แก่ กิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มแก่ผลผลิตภาคเกษตรและกิจการที่มีเทคโนโลยีระดับกลางที่จ้างแรงงานฝีมือระดับต่ำไปฝึกอบรม

2) การเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนจน

2.1) พัฒนากระบวนการเรียนรู้ เช่น เปิดเวทีประชาคมท้องถิ่น การขยายเครือข่ายและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน การถ่ายทอดความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน

2.2) พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง เช่น ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการทำเกษตรแบบยั่งยืน การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ตลาดภายในหรือต่างประเทศ ส่งเสริมการระดมเงินออมในชุมชนและสนับสนุนการใช้กระบวนการสหกรณ์

2.3) ปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเหมาะสม เช่น การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชื่อมโยงกับการผลิตและการพัฒนาในสาขาต่างๆ การวิจัยและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงสู่ชุมชนได้

2.4) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เช่น การส่งเสริมการรวมตัวของชุมชนและประชาสังคม การมีแผนชุมชนอย่างเป็นองค์รวมที่มุ่งการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลัก

3) การพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคมและผู้ด้อยโอกาส

3.1) การพัฒนาระบบบริการทางสังคมให้เข้าถึงกลุ่มคนจนและผู้ด้อยโอกาส เช่น ขยายขอบเขตการประกันสังคมให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบและการประกันการว่างงาน ปรับกฎระเบียบข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงบริการของคนจนและผู้ด้อยโอกาส

3.2) การจัดสวัสดิการสังคมให้มีความสอดคล้องกับปัญหาของกลุ่มเป้าหมายคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เช่น ส่งเสริมบทบาทของอบต. องค์ชุมชนและสถาบันต่างๆ ในชุมชน ในการจัดสวัสดิการ โดยใช้ทุนที่มีอยู่ในรูปแบบต่างๆ ในท้องถิ่น ปรับปรุงกองทุนหมุนเวียนที่มีอยู่ในระดับตำบลให้มีเอกภาพ ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนต่างๆ

4) การจัดสวัสดิการชุมชน

การเตรียมความพร้อมในการสร้างหลักประกันทางสังคมแก่ประชากรแต่ละช่วงวัย โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมและดูแลกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การประกันสำหรับผู้ชราภาพโดยสมัครใจและโดยการบังคับ การส่งเสริมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพเพื่อให้มีการประกันตนสำหรับกลุ่มต่างๆ พิจารณากำหนดมาตรการลดหย่อนทางภาษีเงินได้แก่ครอบครัวที่ดูแลผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสในครอบครัว

5) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

5.1) ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น การกระจายอำนาจการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและการเงินการคลังในท้องถิ่น

5.2) เร่งรัดการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นธรรมในเรื่องที่ดินทำกินและการจัดสรรน้ำ เช่น การกระจายการถือครองที่ดินและปฏิรูปที่ดินแก่เกษตรกรรายย่อยที่ยากจน การบริหารจัดการแหล่งน้ำที่มีอยู่ให้มีการนำมาใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรม การผลิต การบริโภคอย่างเต็มประสิทธิภาพ

5.3) ปรับปรุงและเร่งรัดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ร.บ.ทรัพยากรน้ำ พ.ร.บ.การประมง เป็นต้น

5.4) สร้างกลไกแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากร เช่น การมีเวทีเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน การเร่งรัดให้มีสถาบันท้องถิ่นหรือคณะผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นทำหน้าที่แก้ไขปัญหา

6) การปรับปรุงระบบบริหารภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

6.1) การปรับกระบวนการทัศน์และบทบาทของหน่วยงานภาครัฐทั้งหน่วยงานส่วนกลางและระดับท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาความยากจน จากการกำกับควบคุมมาเป็นการอำนวยความสะดวก สนับสนุนการสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชน

6.2) การจัดทำแผนงานหรือโครงการที่มีลักษณะเป็นองค์รวม โดยมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคีการพัฒนา เพื่อจัดลำดับความสำคัญของโครงการและลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

6.3) ปรับปรุงระบบงบประมาณ โดยเน้นผลงานหรือสนับสนุนการจัดสรรงบประมาณในลักษณะเน้นการอุดหนุนแก่ชุมชน

6.4) จัดทำโครงการใหม่ๆ เช่น โครงการต่อยอดนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล โครงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแก่ผู้ด้อยโอกาสในกลุ่มต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ

จากแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนข้างต้น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องนำโดยกระทรวงมหาดไทย ได้ร่วมกันกำหนดเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ มีขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การจัดให้มีการลงทะเลเบียน วิเคราะห์ลักษณะของปัญหาและกำหนดแนวทางการให้ความช่วยเหลือ ผู้ประสบปัญหาดังนี้ (ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ, 2547)

1) ปัญหาที่ดินทำกิน เพื่อให้เกษตรกรมีหลักประกันในการทำมาหากิน และพัฒนาศักยภาพในการพัฒนาที่ดินให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงสุด

2) ปัญหาคนเร่ร่อน ซึ่งเป็นคนจนที่อ่อนแอ เจ็บป่วยทางกายหรือทางจิต ผู้สูงอายุ เพื่อให้คนเหล่านี้ได้รับการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจให้มีความเข้มแข็ง เพื่อจะกลับไปเป็นพลังหรือแรงงานที่สำคัญของสังคมต่อไป

3) ปัญหาผู้ประกอบการอาชีพผิดกฎหมาย เพื่อให้ผู้ที่เคยประกอบอาชีพผิดกฎหมาย เช่น ผู้ค้ายาเสพติด ขายนายใต้ดิน ฯลฯ ซึ่งขณะนี้ยังไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ได้รับการสนับสนุนหรือส่งเสริมการฝึกอาชีพที่สุจริต และสามารถกลับไปประกอบอาชีพที่ถูกกฎหมายต่อไป

4) การให้ความช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษาให้มีรายได้จากอาชีพที่เหมาะสม เพื่อสร้างค่านิยม และความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ นักเรียน นักศึกษา โดยการเปิดโอกาสให้ทำงานพิเศษในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์และวันปิดภาคเรียน เพื่อให้มีรายได้พิเศษจากการทำงานที่สุจริต และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและได้รับประสบการณ์ที่ดีหรือแนวคิดใหม่ๆ จากการทำงาน

5) ปัญหาการถูกหลอกลวง เพื่อให้ผู้ที่ประสบปัญหาการถูกหลอกลวง ต้มตุ๋นในเรื่องแรงงาน การซื้อบ้านหรือทรัพย์สิน การถูกหลอกลวงให้ทำธุรกิจประเภทใหม่ๆ เช่น แอร์ข้าวสาร ให้ได้รับความรู้สามารถช่วยเหลือตนเองและป้องกันตนเองจากการถูกหลอกลวงได้

6) ปัญหาหนี้สินภาคประชาชน เพื่อให้ประชาชนที่มีภาระหนี้สิน และขาดโอกาสในการหารายได้หรือประกอบอาชีพ ได้รับความช่วยเหลือในการฝึกอาชีพ หาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ และมีแนวทางในการแก้ไขภาระหนี้ หรือปรับโครงสร้างหนี้จากสถาบันการเงิน หรือเจ้าหนี้ให้สามารถผ่อนชำระหนี้คืนได้

7) ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีที่อยู่อาศัยได้รับการช่วยเหลือให้มีที่อยู่อาศัยตามความเหมาะสมกับสภาพครอบครัวและฐานะทางเศรษฐกิจ

โดยมีกระบวนการในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาดังกล่าวและความยากจนเชิงบูรณาการ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การลงทะเบียนคนจน เริ่มดำเนินการ ตั้งแต่วันที่ 6 ธันวาคม 2546 – 31 มีนาคม 2547

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ ศึกษาลักษณะปัญหาของผู้ที่มาลงทะเบียน ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 เมษายน – 30 มิถุนายน 2547

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการช่วยเหลือ เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2547 เป็นต้นไป โดยมีองค์กร/หน่วยงานรับผิดชอบคือ คณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาดังกล่าวและความยากจน และศูนย์ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาดังกล่าวและความยากจน ในเขตกรุงเทพมหานคร ราชบุรี และระดับอำเภอ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับหนี้สิน

ในหัวข้อแนวคิดเกี่ยวกับหนี้สิน จะอธิบายถึง สาเหตุของการเกิดหนี้สิน และมาตรการ การแก้ไขหนี้สินภาคประชาชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 สาเหตุของการเกิดหนี้สิน

พฤกษ์ เถาถวิล (2543 อ้างถึงใน นิภา เข้มมี, 2546) ได้อธิบายสาเหตุการเป็นหนี้สินของ เกษตรกร ว่ามีสาเหตุมาจากนโยบายการพัฒนาของรัฐบาล ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่ การเกิดปัญหาหนี้สิน และได้จำแนกความเปลี่ยนแปลงออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพังทลายของเศรษฐกิจแบบยังชีพ สังคมไทยในอดีตชุมชนจะ ดำรงชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ โดยอาศัยการพึ่งพาธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารและปัจจัยสี่ พร้อมกับมีการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตไม่ได้กับชุมชนอื่นๆใกล้เคียงกัน แต่วิถีชีวิตในระบบ เศรษฐกิจแบบยังชีพถูกทำลายลงไปเนื่องจากการขยายอำนาจของรัฐ ภายใต้มาตรการที่สำคัญ 3 ประการคือ การเก็บภาษี การควบคุมทรัพยากรของรัฐ และการเกษตรเชิงพาณิชย์

ขั้นตอนที่ 2 การพึ่งพาทุนและตลาด เมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ กระบวนการผลิตในระบบตลาด ชาวบ้านจึงตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบ เนื่องจากในระบบนี้ ทุนเป็น ปัจจัยที่สำคัญผู้ที่สามารถควบคุมปัจจัยทุนได้ จะสามารถควบคุมการผลิตและกำหนดราคาผลผลิต ในตลาดได้ ในขณะที่ผู้ที่ไม่มีทุนต้องไปกู้ยืม ทำให้เกิดการระหนี้สินตามมา

ขั้นตอนที่ 3 การพึ่งพาแหล่งทุน เมื่อชาวบ้านไม่มีความสามารถในการสะสมทุน แต่ มีความจำเป็นต้องใช้ทุนในกระบวนการผลิต จึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนทั้งในระบบ และนอกระบบ

ขั้นตอนที่ 4 การตกอยู่ในภาวะล้มละลาย ชาวบ้านหรือคนยากจนบางคนประสบ ภาวะที่ไม่สามารถสร้างรายได้จากการผลิต ในขณะที่มีหนี้สินจากการกู้ยืมเงินมาลงทุนสร้างผลผลิต และมีภาระในการชำระดอกเบี้ยที่เกิดจากการกู้ยืมเงินมา จึงทำให้ตกอยู่ในภาวะมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น หากไม่สามารถหาเงินมาชำระหนี้สินได้ก็จะตกอยู่ในภาวะล้มละลาย

นโยบายการดำเนินงานของรัฐบาลที่ผ่านมา ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคนจน และ ก่อให้เกิดการระหนี้สิน สามารถอธิบายได้ดังนี้ (ดำรงค์ ขลิบเงิน, 2549)

1) นโยบายที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนจน ได้แก่

1.1) นโยบายด้านการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนจน เช่น นโยบายการพัฒนาความรู้ที่ถูกกำหนดไว้เป็นหลักสูตรหรือทฤษฎี ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพความ

เป็นจริงของสังคมในปัจจุบันหรือไม่เกิดประโยชน์ต่อการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของคนยากจน

1.2) นโยบายที่ไม่เอื้อต่อการเข้าถึงทรัพยากรของคนในท้องถิ่น เช่น พระราชบัญญัติป่าสงวนที่ทำให้คนจนไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรในท้องถิ่นของตนหรือไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองได้

2) นโยบายที่สร้างความไม่สมดุลระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมได้แก่

2.1) นโยบายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม ทำให้คนจนในชนบทไม่เห็นความสำคัญของการทำอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชากรในประเทศไทย

2.2) นโยบายการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเจริญให้แก่สังคมเมืองมากกว่าสังคมชนบท ได้ส่งผลให้คนจนในชนบทส่วนใหญ่อพยพเข้ามาทำงานในแหล่งชุมชนหรือตัวเมืองที่มีความเจริญมากกว่า ก่อให้เกิดความไม่สมดุลและเป็นปัญหาต่อการพัฒนา เช่น ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยหรือชุมชนแออัดในเขตเมือง ในขณะที่พื้นที่การเกษตรในชนบทถูกปล่อยทิ้งให้รกร้าง

3) นโยบายที่ไม่เป็นธรรม ได้แก่

3.1) นโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อนักลงทุนรายใหญ่ เช่น นโยบายแรงงานต่างด้าวที่เอื้อประโยชน์ต่อนักลงทุนรายใหญ่ที่ต้องการลดต้นทุนการผลิต โดยเสนอให้รัฐอนุญาตให้มีการโยกย้ายแรงงานต่างด้าวได้อย่างเสรีและส่งผลกระทบต่อแรงงานไทยซึ่งเป็นกลุ่มคนยากจนส่วนใหญ่ ซึ่งถูกแรงงานต่างด้าวที่มีค่าแรงถูกกว่ามาแย่งอาชีพไปทำให้ขาดรายได้และซ้ำเติมปัญหาความยากจนให้รุนแรงเพิ่มขึ้นอีก

3.2) นโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้มีอิทธิพลและนักการเมือง เช่น การที่นักการเมืองและผู้มีอิทธิพลนำที่ดินที่อยู่ในความดูแลของส่วนราชการไปให้นักธุรกิจเช่าเพื่อดำเนินธุรกิจแทนที่จะนำที่ดินนั้นไปจัดสรรให้เป็นที่อยู่อาศัยหรือที่ดินทำกินของคนจน

4) นโยบายที่ไม่ยั่งยืน ได้แก่

4.1) นโยบายที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น นโยบายการส่งออกพืชเชิงเดี่ยว ให้ชาวบ้านหันมาผลิตเพื่อการส่งออกในปริมาณมาก ได้ส่งผลให้ทรัพยากรดินเกิดความเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

4.2) นโยบายที่ขาดการวางแผนเนื่องจากการดำเนินงานของรัฐส่วนใหญ่ขาดการติดตามประเมินผลและขาดการวางแผนแก้ปัญหาในระยะยาว

4.3) ไม่มีมาตรการในการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยหน่วยงานต่างๆ ของรัฐร่วมกัน

4.4) นโยบายที่สร้างนิสัยการรอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ เช่น นโยบายประชานิยมต่างๆ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน โครงการ SML เป็นต้น

2.2.2 มาตรการการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน

รัฐบาลในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญและถือเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลในการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนและประชาชนในชุมชนให้มีความเข้มแข็งซึ่งจะเป็นพลังที่สำคัญในการที่จะแก้ไขปัญหาหนี้สินของประชาชนให้หมดไป จึงได้กำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินและความยากจน ผ่านโครงการต่างๆ ดังนี้

1) โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำสำหรับประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ อาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและประชาชนทั่วไป รวมทั้งเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการเงินกองทุนของหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้การบริหารจัดการเงินกองทุนก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชนมากที่สุด อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน และปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน

2) โครงการพักชำระหนี้ให้กับเกษตรกรรายย่อย

การพักชำระหนี้ให้กับเกษตรกรรายย่อย เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร โดยเกษตรกรสามารถนำเงินที่พักชำระหนี้ไปใช้ในการลงทุน ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสและศักยภาพในการประกอบอาชีพของเกษตรกรให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นและเพียงพอต่อการนำมาชำระหนี้คืนเมื่อถึงกำหนดที่ต้องชำระ

3) โครงการธนาคารประชาชน

การจัดตั้งธนาคารประชาชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้แก่ประชาชนที่มีรายได้น้อย ได้มีโอกาสเข้าสู่กระบวนการกู้ยืมเงินในระบบสถาบันการเงินซึ่งมีดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าการกู้ยืมเงินนอกระบบหรือสถาบันการเงินที่มีใช้ธนาคาร (Non-bank) เป็นการสร้างทางเลือกและลดการพึ่งพาแหล่งเงินทุนนอกระบบ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนลดภาระหนี้สินและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

4) โครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยการสนับสนุนเงินสินเชื่อให้แก่ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ได้มีแหล่งเงินทุนในการผลิตสินค้า ตลอดจนช่วยสนับสนุนใน

ด้านการพัฒนาคุณภาพสินค้า การขยายตลาด การจัดทำบรรจุภัณฑ์ และการบริหารจัดการกิจการ เพื่อให้ผู้ประกอบการ ได้มีความรู้และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดได้อย่างยั่งยืน

5) การสนับสนุนเงินทุนให้กับประชาชนในหมู่บ้านยากจน

การสนับสนุนเงินทุนให้กับประชาชนในหมู่บ้านยากจน ตามโครงการ กข.คจ. ซึ่งเป็นโครงการที่มุ่งเน้นแก้ไขปัญหาหนี้สินและความยากจน โดยดำเนินการในหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา ด้วยการสนับสนุนเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพหมู่บ้านละ 280,000 บาท และส่งคืนเมื่อถึงกำหนดโดยไม่มีดอกเบี้ย ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อครอบครัวที่ยากจน ได้มีเงินทุนในการลงทุนประกอบอาชีพ และส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

6) โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน อาชีพและรายได้ ด้วยการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการผลิตสินค้าและบริการ โดยภาครัฐให้การสนับสนุนด้านความรู้และการบริหารจัดการ โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพและการบรรจุหีบห่อเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า รวมทั้งช่วยจัดหาแหล่งจำหน่ายสินค้าทั้งในและต่างประเทศ

7) โครงการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน

โครงการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน เป็นโครงการที่รัฐบาลมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนให้หมดสิ้นไปภายในปี 2551 โดยรัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงการคลังเปิดให้ประชาชนที่ประสบปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านอาชีพและการมีงานทำ ปัญหาคนเร่ร่อน ปัญหาผู้ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย และ ปัญหาการถูกหลอกลวง มาลงทะเบียนเพื่อขอรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ ในขณะที่ภาครัฐได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะปัญหาสังคมและความยากจนดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่มาลงทะเบียน โดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในลักษณะภาคี

2.3 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ต่อศักดิ์ คำแสน (2543) ได้ทำการศึกษานโยบายการปรับโครงสร้างหนี้ของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง 1)นโยบายและวิธีการในการปรับโครงสร้างหนี้ของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ 2) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการปรับโครงสร้างหนี้ของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ 3) ปัญหาและอุปสรรคในการปรับโครงสร้างหนี้ของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ โดยใช้วิธีออกแบบสอบถามเจ้าหน้าที่ทางด้านสินเชื่อของ

ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ 5 ธนาคารในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ธนาคารกรุงไทย จำกัด ธนาคารกสิกรไทย จำกัด ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) และ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด รวมทั้งสิ้น 41 สาขา และคัดเลือกตัวอย่างโดยวิธีเฉพาะเจาะจง แบบสอบถามที่ใช้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน โดย ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านนโยบาย ปัจจัย อุปสรรคและปัญหาในการปรับโครงสร้างหนี้ปัจจัยที่มีผลต่อการประเมิน ความเป็นไปได้ ระยะเวลา รูปแบบ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการปรับโครงสร้างหนี้ ส่วนที่ 3 ความเห็นต่อสิทธิประโยชน์และความช่วยเหลือที่ได้รับจากทางการในการดำเนินการปรับโครงสร้างหนี้ให้กับลูกหนี้ ผลการศึกษา อธิบายได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุงานในธนาคารมากกว่า 9 ปี ประสบการณ์ในการทำงานด้านสินเชื่อ 6-9 ปี ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี และมีความรู้ในระดับที่สามารถปฏิบัติงานด้านการปรับโครงสร้างหนี้ได้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าจำนวนพนักงานในแผนกเหมาะสมกับปริมาณงาน และมีความคิดเห็นว่าการปรับโครงสร้างหนี้เป็นการเพิ่มภาระให้กับพนักงาน ด้านนโยบาย ปัจจัย อุปสรรคและปัญหาในการปรับโครงสร้างหนี้ พบว่า นโยบายในการคัดเลือกลูกหนี้เข้าสู่กระบวนการปรับโครงสร้างหนี้ จะพิจารณาจาก ความสามารถในการชำระหนี้ในอนาคตเป็นอันดับแรก นโยบายในการประเมินความเป็นไปได้ในการปรับโครงสร้างหนี้ของลูกหนี้ โดยปัจจัยภายในพิจารณาจากฐานะทางการเงินของลูกหนี้เป็นอันดับแรก ส่วนปัจจัยภายนอก พิจารณาจากสภาพเศรษฐกิจของประเทศเป็นอันดับแรก ส่วนวิธีการปรับโครงสร้างหนี้ ใช้การลดอัตราดอกเบี้ยลง ขยายระยะเวลาการชำระหนี้เพิ่มขึ้น และปรับหนี้ระยะสั้นให้เป็นระยะยาวมากที่สุด ด้านปัญหาและอุปสรรคในการปรับโครงสร้างหนี้พบว่า การที่ลูกหนี้ไม่ให้ความร่วมมือและไม่เข้าใจปัญหา เป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุด รองลงมาได้แก่ ปัญหาภายในองค์กรของลูกหนี้ และขั้นตอนในการขออนุมัติของธนาคารพาณิชย์ตามลำดับ 3) ความเห็นต่อสิทธิประโยชน์ พบว่า สิทธิประโยชน์ด้านภาษี เป็นปัจจัยที่มีผลมากที่สุดต่อธนาคารพาณิชย์ในการส่งเสริมการปรับโครงสร้างหนี้

ไกรลาส พลไชย (2544) ได้ทำการศึกษาปัญหาในการดำเนินงานในโครงการแก้ไข ปัญหาความยากจน : กรณีศึกษาบ้านโนนศิลาในเขตจังหวัดสกลนคร พบว่าด้านสภาพปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานพบว่า เจ้าหน้าที่ขาดทักษะในการฝึกอบรมเตรียมความพร้อมชุมชน ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการจัดตั้งคณะกรรมการ ไม่มีการจัดลำดับครัวเรือน เป้าหมายความยากจน คณะกรรมการพิจารณาอนุมัติเงินยืมให้ญาติพี่น้องคนรู้จักที่สนิทสนมและตนเองก่อน คนยากจนจริงๆ ไม่กล้ายืมเพราะเกรงจะใช้คืนไม่ได้ ครัวเรือนที่ยืมเงินไม่นำเงินไปใช้ตามโครงการที่นำเสนอ แต่กลับนำไปใช้จ่ายในครัวเรือน ครัวเรือนเป้าหมายไม่ส่งใช้เงินยืมเพราะกลัวเสียเปรียบคนอื่น สำหรับคณะกรรมการพบว่าทำตัวเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี เจ้าหน้าที่ไม่มีการติดตามผลของโครงการ

อย่างจริงจัง ส่วนการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินงาน ประกอบด้วย ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขภายนอกชุมชน ได้แก่ นโยบายการพัฒนาของภาครัฐเป็นแบบสั่งการ ระบบราชการขาดการประสานงาน และมีกฎระเบียบมากเกินไป เจ้าหน้าที่มีบทบาทในพื้นที่มากเกินไป เจ้าหน้าที่เบื่อหน่ายการทำงานและไม่เสียสละในการทำงาน การจัดตั้งองค์กรประชาชนไม่เหมาะสม ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขภายในชุมชน ได้แก่ ชาวบ้านขาดความรู้และทักษะใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพ ไม่กล้าเสี่ยง ไม่อยากเป็นหนี้ มีความขัดแย้งระหว่างผู้นำหมู่บ้าน

เฉลิมศักดิ์ ชุ่มเชื้อ (2544) ได้ทำการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างหนี้สินเชิงธุรกิจขนาดเล็กของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างหนี้สินเชิงธุรกิจขนาดเล็กของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาปรับปรุงวิธีดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างหนี้สินเชิงธุรกิจ วิธีการศึกษาได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วย พนักงานและผู้บริหารด้านสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ 121 ราย และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ร้อยละ 83.5 เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 78.5 มีการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ร้อยละ 57.9 ปฏิบัติงานในธนาคารพาณิชย์แห่งนี้มานานกว่า 11ปี และร้อยละ 34.7 ดำรงตำแหน่งในปัจจุบันมานานกว่า 7 ปี ด้านความรู้ความเข้าใจในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 86.0 เคยเข้ารับการอบรมหรือศึกษาดูงานเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ร้อยละ 46.3 มีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของธุรกิจขนาดเล็กในลักษณะมีความเข้าใจสามารถปฏิบัติงานได้แต่ต้องขอคำแนะนำจากผู้อื่นเป็นบางครั้ง ด้านปัจจัยที่ธนาคารนำมาใช้พิจารณาคัดเลือกลูกหนี้เข้าสู่โครงการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ คือ ลูกหนี้สนใจและให้ความร่วมมือแก้ไขปัญหา ลูกหนี้อยู่ในวิสัยแก้ไขปัญหาหนี้ได้ และด้านธุรกิจของลูกหนี้มีศักยภาพในการหารายได้ ด้านปัญหาในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้และสาเหตุที่ทำให้การปรับโครงสร้างหนี้ไม่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำประมาณการกระแสเงินสด การให้ความร่วมมือของลูกหนี้ และปัญหาการวิเคราะห์ด้านการเงิน ซึ่งมีผลทำให้กระบวนการปรับปรุงโครงสร้างหนี้เกิดขึ้นทั้งฝ่ายลูกหนี้และปัญหาด้านการดำเนินงานภายใน สำหรับสาเหตุที่ทำให้การปรับปรุงโครงสร้างหนี้ไม่ประสบความสำเร็จเกิดจาก อุปสรรคหลายด้าน ได้แก่ ลูกหนี้ไม่มาชำระหนี้ตามข้อตกลงที่ระบุในสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ลูกหนี้มีหนี้หลายแห่ง ลูกหนี้ให้ข้อมูลที่ไม่เป็นจริง และลูกหนี้มาชำระหนี้แต่น้อยกว่าเงื่อนไขข้อตกลงที่กำหนด อุปสรรคด้านพนักงานผู้ปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ภาระงานอื่นของพนักงานที่รับผิดชอบมีมาก มีการบันทึกข้อมูลในเครื่องไม่ครบถ้วนตามเงื่อนไขที่ได้รับอนุมัติให้ปรับปรุงโครงสร้างหนี้ และพนักงานไม่เข้าใจ

วิธีการบันทึกข้อมูลในเครื่องคอมพิวเตอร์ดีพอ อุปสรรคด้านธนาคาร ประกอบด้วย โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการบันทึกข้อมูลมีความซับซ้อนและเข้าใจยาก เครื่องคอมพิวเตอร์ และรถยนต์ ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน รวมทั้งการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกับศาล

พจนา เขาวนวิทย์างกูร (2544) ทำการศึกษาการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)ศึกษาถึงนโยบายและวิธีการในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ 2)ศึกษาความสำคัญของปัจจัยที่อาจมีผลกระทบต่อการนำเอานโยบายปรับปรุงโครงสร้างหนี้มาใช้ 3) ศึกษาถึงผลจากการใช้มาตรการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ที่นำมาใช้ปฏิบัติ วิธีการศึกษาโดยการออกแบบ สอบถามพนักงานที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลสินเชื่อของธนาคารจำนวน 17 ราย และลูกหนี้ขนาดเล็กหรือรายย่อยที่เข้ารับการปรับปรุงภาพโครงสร้างหนี้จำนวน 175 ราย และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และใช้วิธี Logistic regression เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีผลต่อการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ด้านพนักงาน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 31-40 ปี สถานภาพโสด การศึกษาระดับปริญญาตรี อายุงาน 6-10 ปี ส่วนใหญ่มีความเห็นว่ามาตรการลดอัตราดอกเบี้ยมีผลต่อการปรับปรุงโครงสร้างหนี้มากที่สุด และเมื่อลูกหนี้เข้ารับการปรับปรุงโครงสร้างหนี้แล้วจะส่งผลให้ความสามารถในการชำระหนี้ของลูกหนี้มากขึ้น ด้านลูกหนี้ ข้อมูลทั่วไปพบว่า ลูกหนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41-50 ปี สถานภาพสมรส การศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพรับจ้าง รายได้ต่อเดือน 10,001-20,000 บาท วัตถุประสงค์ในการกู้เพื่อซื้อบ้านพร้อมที่ดิน ต่อเติมบ้าน ซื้ออุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน มีระยะเวลาการชำระหนี้ 11-15 ปี เงินงวดชำระ 10,000 บาทต่อเดือน ความคิดเห็นของลูกหนี้ต่อปัจจัยที่มีผลต่อการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ได้แก่ ปัญหาการหย่าร้าง ผลกระทบจากความไม่รู้ในการบริหารและประกอบธุรกิจ ประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอ รายได้ลดลง และผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับปรุงโครงสร้างหนี้โดยใช้สมการถดถอย แบบจำลองโลจิสติก ณ ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 90 พบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ได้แก่ 1)สถานภาพสมรส พบว่าสถานภาพสมรสของลูกหนี้มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับผลของการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ 2) ค่าใช้จ่ายอื่นๆของครอบครัว พบว่าค่าใช้จ่ายอื่นๆของครอบครัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับผลของการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ 3) ระยะเวลาในการชำระหนี้ พบว่า ระยะเวลาในการชำระหนี้มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับผลของการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ 4) เงื่อนไขการผ่อนชำระต่อเดือน พบว่า เงื่อนไขการผ่อนชำระต่อเดือนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับผลของการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ 5) ทักษะหนี้ของลูกหนี้ที่มีต่อการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ พบว่า ทักษะหนี้ของลูกหนี้ที่มีต่อการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับผลของการปรับปรุงโครงสร้างหนี้

สุนทร วิทย์ปิยานนท์ (2546) ศึกษาการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของธนาคารพาณิชย์ของรัฐในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ วิธีการ และผลของการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของธนาคารพาณิชย์ของรัฐในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถามผู้บริหารระดับสูงที่รับผิดชอบในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของธนาคารพาณิชย์ของรัฐรวม 7 สำนักงาน ผู้จัดการสาขาของธนาคารพาณิชย์ของรัฐ 31 สาขา และพนักงานที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้จาก 38 สำนักงานๆละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 76 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ด้านข้อมูลทั่วไป ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย การศึกษาระดับปริญญาตรี ปฏิบัติงานด้านการธนาคารมากกว่า 10 ปี ประสบการณ์ด้านการแก้ไขหนี้/เร่งรัดหนี้/ปรับปรุงโครงสร้างหนี้ มากกว่า 9 ปี หลักเกณฑ์ในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ใช้หลักเกณฑ์ของธนาคารแห่งประเทศไทย ส่วนวิธีการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ นั้น จากการศึกษาพบว่า ใช้วิธีลดอัตราดอกเบี้ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การขยายเวลาการชำระหนี้ออกไปทำให้เงินผ่อนชำระหนี้ลดลง และการปรับหนี้ระยะสั้นเป็นหนี้ระยะยาว ตามลำดับ ผลของการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ พบว่า หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ของธนาคารพาณิชย์ของรัฐในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ลดลง ระยะเวลาที่ใช้ในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ใช้เวลาไม่เกิน 3 เดือน ปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้การปรับปรุงโครงสร้างหนี้ประสบผลสำเร็จคือ การที่ลูกหนี้มีความสามารถในการชำระหนี้ที่ดี และการที่ลูกหนี้ให้ความร่วมมือที่ดี สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของธนาคารพาณิชย์ คือ การที่ลูกหนี้เลิกกิจการ ลูกหนี้ไม่ให้ความร่วมมือ และการที่ธุรกิจของลูกหนี้ได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจตามลำดับ ส่วนระเบียบและหลักเกณฑ์การปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของทางกรมไม่ชัดเจนนั้นเป็นปัญหาที่พบน้อยที่สุด

ชวลิน สิลพัทธ์กุล(2548) ได้ทำการศึกษาสภาพและสาเหตุความยากจนของผู้มาจดทะเบียนคนจน : กรณีศึกษาตำบลสารภี อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้ทำการสอบถามผู้มาลงทะเบียนคนจนจำนวน 115 ราย เพื่อศึกษาถึงสภาพความยากจน และได้ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกคนจนจำนวน 20 ราย เพื่อศึกษาถึงสาเหตุความยากจน ผลการศึกษาพบว่า ด้านสภาพความยากจนส่วนใหญ่มีรายได้น้อยและไม่เพียงพอกับรายจ่าย และเกือบทั้งหมดมีหนี้สิน การจำแนกผู้มาลงทะเบียนคนจนพบว่า ร้อยละ 68.70 เป็นคนจน ส่วนที่เหลือไม่ใช่คนจน และสาเหตุความยากจนนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากขาดแคลนปัจจัยการผลิต จากระบบและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จากทำที่ต่อชีวิต จากการขาดสวัสดิการสังคม และจากการมีภาระพึ่งพิงสูง

วัฒนา มโนเจริญ (2548) ได้ทำการศึกษากำไรโครงการแก้ไขปัญหานี้สินภาคประชาชนธนาคารของรัฐ 5 แห่งโดยศึกษาเฉพาะหนี้ในระบบ ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงแรกของการดำเนินงานจะทำการแก้ไขหนี้ในระบบของธนาคารรัฐก่อนนำสาเหตุของการเป็นหนี้แยกให้ธนาคารของรัฐที่ร่วมโครงการแก้ไขหนี้สินภาคประชาชนดำเนินการช่วยเหลือตามความชำนาญของแต่ละธนาคาร โดยยึดว่าลูกหนี้รายนั้นเป็นลูกหนี้หลักของธนาคารใด ก็จะมอบหมายให้แต่ละธนาคารดำเนินติดต่อลูกหนี้ให้มาปรับโครงสร้างหนี้หรือพิจารณาสินเชื่อเพิ่มหรือดำเนินการตามวิธีของแต่ละธนาคาร และเมื่อศึกษาผลการเจรจาแก้ไขหนี้ในระบบพบว่า ธนาคารของรัฐทั้ง 5 ธนาคารยังดำเนินการเจรจาลูกหนี้ในระบบไม่แล้วเสร็จ มีลูกหนี้มาติดต่อขอเจรจาหนี้แล้วร้อยละ 16.40 ของจำนวนลูกหนี้ในระบบทั้งหมด และลูกหนี้ร้อยละ 87.00 ขอยุติเรื่อง

ดำรง ขลิบเงิน (2549) ได้ทำการศึกษากำไรโครงการแก้ไขหนี้สินภาคประชาชนในระบบของธนาคารอาคารสงเคราะห์สาขาเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากำไรโครงการแก้ไขปัญหานี้สินภาคประชาชนในระบบของธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาขาเชียงใหม่ และศึกษาความพึงพอใจของประชาชนในการแก้ไขปัญหานี้สินภาคประชาชนของรัฐ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ ออกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ลงทะเบียนแก้ไขหนี้สินภาคประชาชนในระบบของธนาคารอาคารสงเคราะห์สาขาเชียงใหม่ จำนวน 100 ราย ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีหนี้สินระหว่าง 200,001 – 300,000 บาท มีแหล่งเงินกู้เพียง 1 แห่ง มีวัตถุประสงค์ในการกู้เพื่อการอุปโภคบริโภค การใช้เงินกู้ยืมบรรลุตามวัตถุประสงค์ในการกู้ วิธีการแก้ไขหนี้ส่วนใหญ่เป็นการพักชำระดอกเบี้ย ผลการแก้ไขหนี้สำเร็จลูกหนี้ไม่ต้องการกู้เงินหรือก่อหนี้ใหม่ ส่วนผลการศึกษาความพึงพอใจในการแก้ไขหนี้สินภาคประชาชนในระบบของธนาคารอาคารสงเคราะห์สาขาเชียงใหม่ พบว่าลูกหนี้ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในด้านความสามารถในการให้รายละเอียดข้อมูลของพนักงาน รองลงมาเป็นการพร้อมในการให้บริการของพนักงาน ความชัดเจนในการสื่อสาร การให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ การมีมนุษยสัมพันธ์ ยิ้มแย้มแจ่มใส ความสุภาพอ่อนน้อมของพนักงาน ความกระตือรือร้น ความช่วยเหลือเอาใจใส่ และความรวดเร็วในการให้บริการ ตามลำดับ